

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Войчук У.І.

студент,

Національний університет

Державної податкової служби України

КОНКУРЕНЦІЯ – РУШІЙНА СИЛА РОЗВИТКУ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

Загальновідомо, що одним з визначальних чинників успішного поступу ринкової економіки є конкуренція. Саме вона, разом з інвестиціями у конкурентне середовище, стала каталізатором відновлення зруйнованих війною економік ФРН та Японії [1, с. 3]. Вважається, що ефективна конкуренція в сфері економічних відносин – висхідна рушійна сила розвитку бізнесу та суспільства в цілому. Вона примушує виробників підвищувати продуктивність праці, знижувати виробничі витрати, підвищувати якість продукції, прискорювати впровадження новітніх досягнень науки і техніки, проводити організаційні та структурні зміни в економіці.

Ринок, механізм його дії не може нормально існувати без розвинутих форм конкуренції. Однією з визначальних рис світової економіки є те, що економічні взаємовідносини її суб'єктів проявляють себе у конкуренції, яка є властивою існуванню ринкової системи господарювання [3, с. 156].

Конкуренція означає суперечність між товаровиробниками за ринки збуту товарів, за панування над певним сегментом ринку [4, с. 69].

Тобто змагання за споживача на конкурентному ринку товарів та послуг орієнтоване на максимальне задоволення потреб споживачів й отримання прибутку [5, с. 18].

Отже, конкуренція – це потужний інструмент ринкової економіки, рушійна сила, яка примушує товаровиробників підвищувати ефективність виробництва, знижувати виробничі затрати, підвищувати якість продукції (товарів, робіт, послуг), прискорювати впровадження новітніх досягнень науки і техніки,

проводити організаційні та структурні зміни в ході підприємницької діяльності. Ступінь розвитку економічної конкуренції є одним із вирішальних критеріїв розвиненості й цивілізованості ринкових відносин [2, с. 233].

Ще не так давно вважали, що конкурентна боротьба веде до хаосу та анархії. Однак життя спростувало таке твердження. Американський економіст П. Самуельсон у книзі «Економікс» зазначає, що «конкурентна система – це складний механізм невимушеної координації, який діє через систему цін і ринків, механізм зв'язку, що служить для об'єднання знань і дій мільйонів різних індивідуумів. Без допомоги центральної служби розвідки ця система вирішує одну з найскладніших проблем, яку тільки можна уявити: проблему, що охоплює тисячі невідомих змінних і відносин. Цю систему ніхто не винайшов. Вона просто розвинулася, і, подібно до людської натури, змінюється. Водночас вона задовольняє не меншою мірою першу вимогу, що пред'являється до будь-якого соціального організму: вона здатна вижити» [6, с. 163].

Виникнення ринкової економіки знаменується появою вільної конкуренції. Проте існування купівлі-продажу товарів, використання грошей може бути і без конкуренції. Ось чому треба з'ясувати, як виникає конкуренція.

Основними умовами виникнення та існування конкуренції є:

– наявність на ринку необмеженої кількості незалежних виробників і покупців товарів або ресурсів. Якщо виробництво зосереджено в руках одного власника, як в умовах адміністративно-командної системи, коли при створенні багатьох видів продукції командувала тільки держава, панує державна монополія, яка по суті заперечує конкуренцію;

– свобода виробників щодо вибору господарської діяльності. Кожний з них обирає не тільки що виробляти, а й має право вносити будь-які зміни в продукцію, визначати її обсяг тощо;

– абсолютно вільний доступ економічних суб'єктів до ринку і такий же вільний вихід із нього. Дана умова полягає у можливості входження нового виробника на ринок, якщо це неможливо або важко – то слабкі виробники з часом змушені будуть покинути ринок, що призведе до появи монополій;

– певна відповідність між попитом і пропозицією; відсутність надвиробництва і дефіциту. Якщо, припустимо, попит перевищує пропозицію, покупець не має свободи вибору продукції. Всі

вироблені товари легко реалізуються, оскільки існує дефіцит. Там, де дефіцит, там немає вільної конкуренції;

– абсолютна мобільність матеріальних, трудових, фінансових та інших ресурсів. Якби ресурси не були здатними до швидкого переміщення в потрібному напрямку, як того вимагає час – то підприємство не могло б існувати в конкурентному середовищі;

– відсутність угод між постачальниками та споживачами ресурсів, які можуть обмежити конкуренцію. Присутність угод фактично відбере ринок збуту у дрібних виробників;

– наявність у кожного учасника конкуренції повної інформації про попит, пропозицію, ціни, норму прибутку тощо.

На сучасному етапі розвитку ринкової економіки конкуренцію визначають як процес використання вже відомих (вищеназваних) умов, та відкриття і використання нових умов розвитку.

У своєму розвитку конкуренція пройшла складний еволюційний шлях – від простих до складних сучасних форм [2, с. 233].

Як свідчить історичний досвід, еволюція ринкової системи пройшла три етапи:

I – з XVI ст. до 70-х років XIX ст., який відзначився домінуванням вільної конкуренції;

II – з 70-х років XIX ст. до 30-40-х XX років ст., де пануючою ринковою структурою стає монополія і ринкова влада;

III – з 30-40-х років XX ст. до сьогодні, який характеризується пануванням обмеженої конкуренції, яка ґрунтується на державному обмеженні монополії і стимулюванні конкурентних відносин. Вона представлена у двох формах – монополістичної конкуренції і олігополії [3, с. 157].

Сучасними факторами розвитку конкуренції можна вважати:

– загальноекономічні – загальний рівень і динаміка виробництва; стан ділової активності; стан ринків; наявність та структура ресурсів; розвиненість кредитно-фінансової системи;

– технологічні – галузева структура економіки; рівень поширення сучасних технологій; наявність в економіці технологічного лідера; сприйнятливність економіки до інновацій;

– інституційно-соціальні – наявність юридичних норм економічної діяльності; створення ринкових інститутів; цілі державної політики; ступінь втручання держави в економічні процеси; національні традиції; менталітет і духовні цінності народу; загальна і професійна культура; політична, економічна і соціальна стабільність у суспільстві;

– міжнародні – ділова активність на міжнародних ринках; дії міжнародних економічних організацій; стабільність світової фінансової системи [2, с. 233].

Отже, конкуренція представляє цивілізовану, легалізовану форму боротьби за існування й один з найбільш діючих механізмів добору і регулювання в ринковій економіці. Всі вищеназвані фактори забезпечують постійний динамічний розвиток конкуренції, виникнення нових видів та методів конкурентної боротьби.

Список використаних джерел:

1. Азаров М.Я. Ефективна конкуренція – двигун інноваційного розвитку // Конкуренція. Вісник антимонопольного комітету України. – № 2(37), 2010.
2. Базилевич В.Д. Економічна теорія: Політекономія: Підручник. – 6-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2007. – 719 с.
3. Білецька Л.В., Білецький О.В., Савич В.І. Економічна теорія (Політекономія. Мікроекономіка. Макроекономіка). Навч. пос. 2-ге вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 688 с.
4. Грабовецький Б.Є. Економічний аналіз: Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.
5. Кучеренко Р.А. Конкурентні відносини та антимонопольна діяльність в Україні: доцільність регулювання та його правова складова // ЕсоноМіх. – 24.11.2008.
6. Семененко В.М., Коваленко Д.І., Бугас В.В., Семененко О.В. Економічна теорія. Політекономія. Навчальний пос. – За заг. ред. В.М. Семененка та Д.І. Коваленка. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 360 с.